

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA AXLOQIY QOIDALARINI SHAKLLANTIRISH

Sulaymonova Sevinch Sanjar qizi
Osiyo Xalqaro Universiteti talabasi

Annotatsiya *Mazkur maqolada maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarni axloqiy tarbiyalash vazifalari va Sharq mutafakkirlarining fikr va mulohazalari yoritilgan.*

Kalit so'zlar: *ahloqiy ong, ahloqiy tasavvur va bilimlar, madaniy xulq-atvor va ijobiy munosabatlarni shakllantirish, ahloqiy xis-tuyg'ular va munosabatlarnirag'batlantirish, xulq-atvor normalari va qoidalari.*

Annotation: *This article discusses the tasks of moral education of preschool children and the thoughts and opinions of Eastern thinkers*

Keywords: *moral consciousness, moral imagination and knowledge, formation of cultural behavior and positive relationships, stimulation of moral feelings and relationships, norms and rules of behavior. .*

Ma'lumki, axloqiy me'yorlarsiz shaxsning ruhiy va jismoniy yetukligi, ma'naviy kamolotga erishishi mushkuldir. Axloq so'zi arabcha –xulq-atvor ma'nosini bildirib, ijtimoiy munosabatlar va shaxs xatti-harakatini tartibga solib turuvchi qonun-qoidalar majmui, ma'naviyatning tarkibiy qismi sifatida shaxs kamolotining yuqori bosqichi bo'lib xizmat qiladi. Axloq tushunchasi umumiy

xarakterga ega bo'lib, alohida munosabatlarni emas, balki barcha sohadagi munosabatlarni o'z ichiga oladi. Bu esa, axloqiy kategoriya deyiladi. Insonlarning o'zida birlashtirgan yaxshilik, mehnatsevarlik, ezgulik, adolatlilik, rostgo'ylik, insonparvarlik vatanparvarlik, jamoaviylik kabi sifatlarini majmuini axloqiy tarbiya tamoyillarga kiritish mumkin.

Axloqiy ongning o'zida birlashtirgan sifatlariga yaxshilik-yomonlik, burch va vijdon, qadr –qimmat kabilarni misol qilib ko'rsatish mumkin. Oilada, maktabgacha ta'lim tashkilotlarida axloqiy tarbiyaning elementlari berib boriladi.

Bolada axloqiy tarbiya jarayonida ahloqiy xususiyatlar kamolga etadi. Axloqiy xususiyatlarning rivojlanishi jarayonida eng avvalo, ular o'zlarining boshqalar bilan bo'ladigan munosabatlarini ongli tushuna boshlaydilar, tengdoshlari va kattalar bilan bo'ladigan munosabatlarida ahloq saboqlari rivojlana boradi.

Psixologik tadqiqotlar natijalarining ko'rsatishicha, maktabgacha tarbiya yoshidagi davr bolaning ma'naviy- axloqiy, jismoniy

Shakllanishida muhim davr hisoblanadi. Aynan shu davrdan boshlab ma'lum maqsadga qaratilgan ta'lim-tarbiya ta'sirida shaxsning axloqiy sifatleri shakllana boshlaydi. Bundan tashqari, bolaning maktabgacha yoshidagi davri shu qadar mazmundor va faol davrdiki, bu davrda bolaning psixologik rivojlanishida eng katta bosqich hisoblanadi va farzandining yetuk shaxs bo'lib erishishi uchun ota onaning roli

juda katta. Bu davr bolaning kelgusi o'sishida albatta o'z aksini qoldiradi. Shuning uchun maktabgacha yoshidagi davr ta'sir o'tkazish kuchi jihatidan g'oyat mas'uliyatlidir.

Bola bog'cha yoshiga yetgach, uning psixik taraqqiyotida jiddiy o'zgarishlar yuzaga keladi. Chunki, xuddi ana shu davrdan boshlab bolaning mustaqilchanligi kengayib boradi. Maktabgacha yoshidagi bola mustaqil faoliyatda bo'la olishi uchun zarur bo'lgan ikkita qudratli kuchga ega. Birinchidan, ma'lum darajada o'ziga bo'ysundirilgan harakat apparatiga, ikkinchidan esa, atrofidagi katta odamlar va o'z tengdoshlari bilan bir qadar erkin

munosabatda bo'la oladigan nutqqa ega.

Mana shuning uchun bu yoshdagi bolalarning xulq-atvorlari, ahloqiy sifatlari, xatti-harakatlari, qiziqish va ehtiyojlari ilk yoshdagi bolalarnikidan keskin farq qiladi. Bu esa o'z navbatida, ilk yoshdagi bolalar bilan maktabgacha yoshdagi bolalar ta'lim-tarbiyasiga ham turlicha munosabatda bo'lishni taqozo qiladi.

Maktabgacha yoshdagi davrda muhit bilan bo'lgan munosabatlarida anchagina o'zgarishlarni yuzaga keltiradi. Bir tomondan, bola kattalarning doimiy yordamlaridan ancha ozod bo'lib, ulardan bir qadar uzoqlashadi, ikkinchi tomondan, kattalar bilan bo'lgan munosabatlari murakkab, ko'p tomonlama xarakter kasb eta boshlaydi. Bolalarni axloqiy tarbiyalashda yo'l qo'yilgan xato-kamchiliklardan o'z o'rnida bartaraf etib borish lozim. Jamiyatda odobsiz, bilimsiz, aqlsiz, giyohvand, ota-onasiga qo'l ko'taradigan va o'z bolalarining baxtsiz yashashiga sababchi bo'layotgan kishilar uchraydi. Bu esa, bolalarning insoniy xatti-harakatlariga ularning tarbiyaga loqaydliklari sabab bo'lgan.

Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarni axloqiy tarbiyalashda bolaning ongi, dunyoqarashi, axloqiy hislatlari, shaxsiy fazilatlarini va xulq-atvorini tarbiyalash uni rivojlantirishning muhim omili hisoblanadi. Maktabgacha ta'lim yoshdagi bolalarni axloqiy tarbiyalashda quyidagi vazifalar belgilab berilgan: 1] bolalarning axloqiy his-tuyg'ulari, ularning xatti-harakatini tarbiyalash;

2) xulqiy madaniyat va ijobiy his-tuyg'ularni tarbiyalash;

3) axloqiy xulq-atvor ko'nikmalarini rivojlantirish.

Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarni axloqiy tarbiyalashda aniq mezonlarga tayangan holda ish olib boriladi. Har tomonlama yetuk komil insonda odamiylikning eng yaxshi xislatlari: mehr-muhabbat, rahm-shafqat, adolat-u diyonat, hayo-iffat, imon-e'tiqodlar rivojlangan bo'lsa, axloqsiz, beburd insonlar

tarbiyasida bunday xislatlar buning aksidir. Har bir millat-u xalqning obro-e'tibori insonlarning xulqi, axloqi, odobi yaxshi va yomon xislatlari va fazilati bilan belgilanadi. Axloqiy tarbiya normalari har bir xalqning huquqiy normalariga asos

bo'lib xizmat qiladi. Axloqiy bilimlarni egallagan, har qanday vaziyatlarda o'zini boshqara oladigan, axloqiy normalarga o'zini munosib tuta oladigan kishilar ma'nan yetuk, axloqiy tarbiyalangan insonlar toifasiga kiradi. Bularning barchasi maktabgacha ta'lim tashkiloti va oilada bolalar ongiga singdiriladi.

Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarni axloqiy tarbiyalashda hadis-u sharif, yaxshilik va yomonlik o'rtasidagi ziddiyatlar aks ettirilgan ertaklar, hikoyalar matallar, masallar, maqollar va rivoyatlar na'muna sifatida asos qilib olinadi.

Sharq mutafakkirlari oila va farzand tarbiyasiga alohida e'tibor qaratishgan. Abu Rayhon Beruniy insonning axloqiy fazilatlarini, axloqiy tushunchalarini insonning tabiati bilan bog'laydi. Inson tabiati esa oilada shakllanadi. Bu esa, bola tarbiyasida otana ta'siri va na'munasi benihoya kata ekanidan dalolat beradi.

Beruniy tan va ruh pokligiga e'tabor qaratadi. Oilada tozalik, poklik, tartib o'rnatilgan bo'lsa bu yerda ma'naviy poklik shakllangan bo'ladi. Bu fikrini tanani toza tutish bilan cheklanmay ko'p harakat qilishga undaydi. Bu esa, mehnat qilishga

da'vat etadi. Uning qalb va harakat haqidagi fikri inson tani bilan ruh pokligining bir butunligi haqidagi g'oya bilan chambarchas bog'liqdir. Bizning fikrimizcha, maktabgacha ta'lim yoshdagi bolalar tarbiyasida jismoniy sog'lomlik, ma'naviy-axloqiy bilimlar o'rtasidagi bog'liqlik bugungi kun talabi bilan o'zaro bog'liqlikda rivojlanadi. Maktabgacha yoshdagi bolalarga axloqiy tarbiya berishning asosiy maqsadi yoshlarni baxt-saodatli, o'z zamonining aziz, hurmatli va fidoiy kishisi qilib tarbiyalashdan iborat.

Xulosa sifatida shuni aytish mumkinki, tarbiyaning murakkabligi shundaki, u hech qachon tugamaydi, ya'ni bola tug'ilganidan to umrini oxirgi qadar davom etadiga davomli jarayondir. Bundan tashqari, bir tarbiya ko'rgan avlod o'rniga kelgan farzandlarni yana qayta boshdan tarbiya qilish darkor bo'ladi. Bu esa tarbiyaning tinimsiz davriyligini va abadiyligini ko'rsatadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Sh.Sodiqova. Maktabgacha pedagogika."Tafakkur bo'stoni" Toshkent-2013
2. <https://qomus.info>.
- 3.A.Qosimova Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarda axloqiy tarbiya berishning pedagogic omillari
- 4.Xusanova Pokiza O'zbekiston Milliy Universitetining Jizzax filali talabasi